

KS. ADAM JASZCZ

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II

ADJASZCZ@KUL.PL

ORCID: 0000-0003-2282-1523

PRAWDA JAKO DETERMINANTA AKSJOLOGICZNA USTAWODAWSTWA JANA PAWŁA II W ZAKRESIE OCHRONY MAŁOLETNIICH

<https://doi.org/10.12775/TiCz.2022.010>

Streszczenie. Zapobieganie nadużyciom seksualnym wobec małoletnich w każdej społeczności związane jest z tworzeniem norm oraz stosowaniem obowiązujących przepisów. Ujawnienie nadużyć w Kościele przypadło na pontyfikat Jana Pawła II, który rozpoczął długi proces odnowy. Jego ważnym i koniecznym składnikiem stały się reformy prawnokanoniczne. Normę kanoniczną tworzy rozum ustawodawcy, oświecony wiarą i dążący do określonych wartości. Dodatkowo należy stwierdzić, że rozum ustawodawcy kościelnego nie może być obojętny na wartości wynikające z Ewangelii. Artykuł odpowiada na pytanie, jaka determinanta aksjologiczna ukształtowała Jana Pawła II jako najwyższego ustawodawcę? W jaki sposób wpłynęła ona na reformy w zakresie ochrony małoletnich?

Słowa kluczowe: determinanta aksjologiczna; nadużycie; małoletni; reformy prawnokanoniczne, prawda.

Abstract. Truth as the Axiological Determinant of John Paul II's Canon Law Reforms Protecting Minors. The prevention of sexual abuse of minors in any community involves the creation of norms and the application of applicable regulations. The disclosure of abuses in the Church coincided with the pontificate of John Paul II, who began a long process of renewal. An important and necessary component of that process was a reform of canon law. The canonical norm is formed by the reason of the legislator, enlightened by faith and striving for specific values. In addition, it must be stated that the reason of the ecclesiastical legislator cannot be indifferent to the values resulting from the

Gospel. The article answers the question of what axiological determinant shaped John Paul II as the supreme legislator and how it has influenced reforms in the area of the protection of minors.

Keywords: axiological determinant; abuse, minors; canon law reforms, true.

W publikacji *Religie i Kościoły w polskiej przestrzeni publicznej* S. Czapnik zaprasza do multidyscyplinarnej debaty naukowej, stawiając tezę, że „kwestia molestowania seksualnego dzieci przez księży jest problemem od wieków”¹. Jest to konstatacja, której można przyznać słuszność, z tym jednak zastrzeżeniem, że problem dotyczy przedstawicieli różnych grup społecznych, dotyka niektórych księży, a stwierdzenie autora nie ma na celu przemilczenia zjawiska pedofilii w innych społecznościach, ogniskując uwagę tylko i wyłącznie na duchownych. W przeciwnym razie wyrażony sąd jest naukowo i etycznie nieuczciwy.

Ważnym elementem przeciwdziałania przemoc seksualnej kierowanej wobec małoletnich w każdej społeczności jest tworzenie norm, a przede wszystkim stosowanie obowiązujących przepisów. Przedmiotem artykułu jest odpowiedź na pytanie, w jaki sposób prawda jako determinanta aksjologiczna ukształtowała Jana Pawła II jako najwyższego ustawodawcę? W jaki sposób wpłynęła ona na reformy prawnokanoniczne w zakresie ochrony małoletnich? Problem wydaje się bardzo aktualny w kontekście zarzutów o niepodejmowanie właściwych działań.

1. TREŚĆ USTAWY JAKO WYBÓR ROZUMU DĄŻĄCEGO DO WARTOŚCI

Pośród różnych prób określenia ustawy (*lex*) wyprowadzono jej etymologiczne pochodzenie od słowa *eligere* (*ab eligendo*), ponieważ tworzenie ustawy zakłada wybór czynności sprawiedliwej i rozumnej². Pytanie

---

¹ Sławomir Czapnik, „Piekło to inni. Kościół rzymskokatolicki w Polsce wobec duchownych molestujących seksualnie dzieci”, w *Religie i Kościoły w polskiej przestrzeni publicznej*, red. Aleksandra Kuształ, Sławomir Czapnik (Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2015), 189.

² Por. Gommarus Michiels, *Normae generales iuris canonici*, t. I (Parisiis–Tornaci–Romae, 1949), 152.

o wartości, ich system i hierarchię, jest tematem centralnym w próbach zrozumienia ludzkich wyborów, zarówno na płaszczyźnie stanowienia prawa, jak i jego przestrzegania. Jeśli tworzenie ustawy, zgodnie z klasyczną definicją św. Tomasza³, jest normą wypracowaną przez rozum (*ordniantio rationis*), to w przypadku prawa kościelnego rozum ustawodawcy, oświecony wiarą, powinien dążyć do określonych wartości.

Jaki był partykularny motyw, na podstawie którego Jan Paweł II ogłosił ustawy przeciwdziałające nadużyciom wobec nieletnich? W nauce prawa kanonicznego używa się pojęcia *mens legislatoris*, ponieważ chodzi o normę wypracowaną przez rozum (*ordinatio rationis*). Rozum nie jest obojętny wobec wartości, a tym bardziej wobec wartości zgodnych z Ewangelią nie może być obojętny rozum ustawodawcy kościelnego. Jan Paweł II w rozmowie z A. Frossardem stwierdził, że człowiek jako osoba jest podmiotem wolności etycznej skierowanej ku prawdzie i na poparcie swojej tezy przywołał słowa Jezusa: „Poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli” (J 8,32)⁴. Wielokrotnie przytaczał to zdanie przy różnych okazjach, także w oficjalnym nauczaniu⁵. S. Czapnik pyta jednak wprost: „czy nie oszukujemy siebie, aspirując do wartości duchowych, które miałyby być czymś innym niż wyostrzonym i wysublimowanym poczuciem rzeczywistości? Czy mało interesując się prawdą, spodziewamy się znaleźć coś lepszego od prawdy?”⁶.

Biblia objawia tylko jedną prawdę – prawdę zbawienia. Rzeczywistość społeczną autorzy biblijni traktują z punktu widzenia jej związku z tą właśnie prawdą⁷. Zbawienie to spełnienie najbardziej podstawowego pragnienia, jakim jest prawda o ludzkiej egzystencji, realizowana w wol-

---

³ Por. Thomae Aquinatis, *Opera omnia iussu impensaue Leonis XIII P. M. edita*, t. 6–7: *Prima secundae Summae theologiae. Ex Typographia Polyglotta S. C. de Propaganda Fide* (Romae, 1891–1892), q. 90, a. 4: „quaedam rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo qui curam comunitatis habet, promulgata”.

⁴ Andre Frossard, *Nie lękajcie się! Rozmowy z Janem Pawłem II* (Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1982), 122–123.

⁵ Por. Jan Paweł II, *Encyklika «Redemptor hominis»* (Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1979), nr 12; tenże, *Encyklika «Veritatis splendor»* (Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1993), nr 34, 87.

⁶ Czapnik, *Piekło to inni*, 167.

⁷ Por. Papińska Komisja Biblijna, *Ispirazione e verità della Sacra Scrittura. La parola che viene da Dio e parla di Dio per salvare il mondo* (22.02.2014) (Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2014), nr 3.

nej i miłującej relacji do Boga, który w historii i poprzez historię ratuje, uwalnia, wybawia. Zbawienie urzeczywistnia się wszędzie tam, gdzie zarysowuje się przed osobą ludzką horyzont możliwości, potencjalności, sensu, czyli tam, gdzie byt posiada perspektywę pozytywnej inności. Zbawienie realizuje się w odniesieniu do czterech momentów: wnętrza człowieka, relacji między osobami zranionymi przemocą i krzywdą, stosunku do świata naturalnego oraz w podejściu do trudnych sytuacji egzystencjalnych⁸. Wszystkie te elementy powinny zostać uwzględnione w długim procesie uzdrawiania zranień na tle seksualnym.

Zbawienie dusz (*salus animarum*) jest celem prawa kanonicznego. Wyznacza ono historiozbawczą orientację w tworzeniu norm kształtujących życie Kościoła jako społeczności zorganizowanej⁹. O. Robleda stwierdził, że mamy do czynienia z „celem etycznym”, który pozostaje poza porządkiem prawnym i go transcenduje¹⁰.

Jan Paweł II przywołał źródło biblijne, uzasadniając tym samym wartość, do której dążył jako osoba ludzka, chrześcijanin, kapłan, i wreszcie papież oraz najwyższy ustawodawca w Kościele. Wyraża przekonanie, że prawda realizuje się poprzez stan rzeczy tworzący rzeczywistość. W wolnej i miłującej relacji do Boga można zrozumieć sens wydarzeń, nawet tych najtrudniejszych i najboleśniejszych. Poznając prawdę ontyczną, którą tworzą pojedyncze prawdy cząstkowe, poznajemy też prawdę semantyczną i epistemologiczną, czyli zdania prawdziwe o interesującej nas rzeczywistości. Powołanie chrześcijańskie zobowiązuje do poszukiwania i głoszenia prawdy. Dokonuje się to poprzez poszukiwanie prawdy ontycznej i semantycznej, głoszenie prawdy (zdań prawdziwych), zapoznanie się z prawdą (z twierdzeniami prawdziwymi) oraz uczynienie z prawdy celu naszych dążeń. W tym ostatnim przypadku mamy do czynienia z prawdą jako wartością poznawczo-etyczną¹¹. W przypadku reform prawnokanonicznych stała się ona dla *mens legislatoris* celem dążeń

---

⁸ Por. Grzegorz Barth, „Zbawienie – uwolnienie – uzdrowienie,” *Studia Teologii Dogmatycznej*, nr 3 (2017): 10–11, <http://dx.doi.org/10.15290/std.2017.03.02>.

⁹ Por. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), *Acta Apostolicae Sedis* (dalej AAS) 75 (1983), pars II: 1–317, kan. 1752.

¹⁰ O. Robleda, „Fin del derecho de la Iglesia,” *Revista Española de Derecho Canónico* 2, nr 6 (1947): 283.

¹¹ Por. Urszula Wybraniec-Skardowska, „O prawdzie, edukacji i kulturze logicznej,” *Kultura i Edukacja* 67, nr 3 (2008): 12.

w sensie aksjologicznym, bez fałszowania i sublimowania rzeczywistości. Przemawia za tym gruntowna i uczciwa refleksja na temat rzeczywistości tworzonej przez prawdy cząstkowe: o seksualności ludzkiej i wymaganiach życia kapłańskiego, o przeszłości oraz o sytuacji społecznej.

2. PRAWDA O SEKSUALNOŚCI LUDZKIEJ I WYMAGANIACH ŻYCIA KAPŁAŃSKIEGO

Prawda katolicka odnośnie do spraw z zakresu moralności seksualnej uznaje cielesność jako jeden ze sposobów istnienia i działania osoby ludzkiej. Ludzka płciowość powinna być zawsze rozważana w kontekście osoby, a zatem istoty wolnej, rozumnej, odpowiedzialnej i świadomej swojego działania¹². W związku z powyższym popęd seksualny człowieka nie jest tylko domeną instynktu, a więc działania samoczynnego, niezależnego od woli, opierającego się jedynie na prawach fizjologii. W przypadku osoby ludzkiej ma on być energią ukierunkowaną na wypełnianie życiowego powołania, co ma szczególne znaczenie w przypadku osób powołanych do kapłaństwa. Jan Paweł II szczerze przyznaje, że życie w celibacie wymaga szczególnej łaski, jest to bowiem ideał, który przerasta siły ludzkiej natury i jest związany z umartwieniem niektórych jej skłonności. Chrystus jednak daje łaskę tym, których powołuje do kapłaństwa, aby mogli żyć w czystości i dziewictwie dla Królestwa Bożego¹³. W jednej z katechez środowych stwierdził: „Kościół zawsze bowiem uważał i nadal uważa, że celibat mieści się w logice konsekracji kapłańskiej i związanej z nią całkowitej przynależności do Chrystusa, która zmierza do świadomej realizacji Jego nakazu życia duchowego i ewangelizacji”¹⁴.

Popęd seksualny jest wkomponowany w strukturę osoby ludzkiej i w każdym przypadku wymaga integrowania w całość zadań powierzonych człowiekowi¹⁵. W przeciwnym razie płciowość może stać się nie-

¹² Por. Karol Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2019, 10–28.

¹³ Por. Jan Paweł II, „Logika konsekracji w celibacie kapłańskim (Katecheza z 17.07.1993),” *L'Osservatore Romano* wyd. pol. 14, nr 11 (1993): 39.

¹⁴ Tamże, s. 40.

¹⁵ *Katechizm Kościoła Katolickiego* (Poznań: Pallottinum, 2002), nr 2395.

bezpieczną i destruktywną siłą, niszczącą i spychającą w niewolę całą osobę (ciało i duszę), jako że płciowość odnosi się do całości osoby, a nie tylko do jej cielesnej sfery¹⁶. W przypadku osoby duchownej dojrzałość ludzka wymaga autentycznej i solidnej formacji do wolności, która polega na konsekwentnym i szczerym posłuszeństwie wobec „prawdy” własnego istnienia, czyli wobec „bezinteresownego daru z siebie samego” jako drogi i najważniejszej treści prawdziwej samorealizacji¹⁷. Podczas formacji do kapłaństwa trzeba ukazywać celibat jasno, bez żadnej dwuznaczności i w sposób pozytywny. Kandydat do kapłaństwa powinien osiągnąć odpowiedni stopień dojrzałości w dziedzinie psychicznej i seksualnej¹⁸. Brak takiej dojrzałości, mający swoje podłoże w przyczynach medycznych lub osobowościowych, wyklucza ze stanu kapłańskiego.

3. PRAWDA HISTORYCZNA

Stwierdzenie o niewłaściwym reagowaniu na przypadki nadużyć w przeszłości pojawiło się we *Wprowadzeniu historycznym do norm motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2001 r.¹⁹

Preferowano „podejście duszpasterskie” w odniesieniu do niewłaściwych zachowań; niektórzy uważali procesy kanoniczne za anachroniczne. Często brał górę «model terapeutyczny» w podejściu do przypadków nieodpowiednich zachowań osób duchownych. Oczekiwano, że biskup będzie w stanie raczej „uzdrawiać” niż „karać”. Zbyt optymistyczne przekonanie o dobrodziejstwach terapii psychologicznych warunkowało wiele decyzji dotyczących personelu diecezji i instytutów zakonnych, czasem bez należytego brania pod uwagę możliwości recydywy²⁰.

¹⁶ Tamże, nr 2354.

¹⁷ Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska «Pastores dabo vobis»* (25.03.1992) (Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1992), nr 44.

¹⁸ Tamże, nr 50.

¹⁹ Jan Paweł II, *Litterae Apostolicae motu proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur, Sacramentorum sanctitatis tutela* (30.04.2001), AAS 93 (2001): 737–739 (dalej SST).

²⁰ Tekst polski *Wprowadzenia historycznego do norm motu proprio «Sacramentorum sanctitatis tutela»* za: https://www.vatican.va/resources/resources_introd-storica_pl.html (dostęp: 5.11.2021). Diagnozę Jana Pawła II rozwinął Benedykt XVI, który

Jak wytłumaczyć zaistniałe błędy w kontekście misji Kościoła opartej na Ewangelii i obdarzającej szczególną uwagą najsłabszych i skrzywdzonych? Czy Kościół w przeszłości okazał się obojętny na ich losy i sprzeniewierzył się głoszonym przez siebie wartościom, w pierwszej kolejności wartości prawdy? Pomocna w odpowiedzi na to pytanie może być metafora termometru zaproponowana przez wybitnego przedstawiciela francuskiej „filozofii ducha” i prekursora filozofii bycia Louisa Lavelle’a, który uznał za wartość przełamanie obojętności. W *Traktacie o wartościach* stwierdził on, że dobro i zło, podobnie jak wszystkie inne przeciwieństwa, np. zimno i gorąco, połączone są ciągłą sekwencją stopni oddzielonych od siebie wartością „zero”. Z punktu widzenia aksjologicznego poniżej zera podmiot zwraca się ku obojętności. Aktywność podmiotu w odniesieniu do wartości oznacza potencję do przechodzenia w dwóch kierunkach. Z samego istnienia skali wartości należy konsekwentnie wywnioskować istnienie dwóch biegunów wartości. Podobną treść wyraża opozycja pomiędzy zwrotami „do przodu” i „do tyłu”, z którą związana jest idea zmiany miejsca położenia. Widać to jeszcze wyraźniej, gdy zmiana miejsca położenia dotyczy wysokości, np. wchodzenia na szczyt. Ten ostatni przykład najlepiej pokazuje związek między wartościami a wysiłkiem: gdy przestajemy podejmować wysiłek, samo poddanie się prawom natury zmusza nas do wycofania się²¹.

Dzieje Kościoła jako instytucji zmagającej się ze złem pedofilii, podobnie jak i całego społeczeństwa, to egzystencja pomiędzy dwoma biegunami wartości: podążaniem za prawdą lub poddawaniem się obojętności. Wzloty i upadki zależą od stopnia wrażliwości na wartość prawdy, która jako jedyna umożliwi pokonanie obojętności. Należy zgodzić się ze stwierdzeniem, że w ostatnich dziesięcioleciach przestano podejmować konieczny wysiłek, poddając się trendom zdiagnozowanym przez Benedykta XVI jako zgubne w skutkach przeciwstawianie sobie „Kościół miłości” i „Kościół prawa”. Nigdy jednak nie próbowano usuwać z doktryny negatywnej oceny moralnej tych grzechów, a z prawa kościelnego przepi-

---

stwierdził, że „panowało przekonanie, że Kościół nie może już być Kościołem prawa, ale Kościołem miłości; nie powinien więc karać”. Papież senior zwrócił też uwagę na niedoskonałości kościelnego prawa karnego. Por. Benedykt XVI, *Światłość świata. Papież, Kościół i znaki czasu. W rozmowie z Peterem Seewaldem* (Kraków: Znak, 2011), 37–38.

²¹ Por. Louis Lavelle, *Traité des valeurs*, vol. I: *Théorie générale de la valeur* (Paris: Les Presses universitaires de France, 1991), 312–313.

sów uznających nadużycia wobec małoletnich za przestępstwo. Już w starożytności chrześcijańskiej nadużycia tego typu uważano za poważne przestępstwo, a wczesnośredniowieczne księgi pokutne traktowały relację seksualną z małoletnimi jako jeden z poważnych grzechów, wymagających długiej pokuty²². Zarówno Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917²³ jak i kodeks promulgowany przez Jana Pawła II²⁴, uwzględniły wielowiekową doktrynę w tej materii. Oznacza to, że orientacja doktrynalna i prawno-kanoniczna od początku istnienia Kościoła skierowana była ku biegunowi prawdy. Zdarzały się sytuacje „cofania się” na skutek błędnych analiz ówczesnego stanu rzeczy. Podejmowano w Kościele wysiłek zmierzający do budowania społeczności chroniącej prawa małoletnich, chociaż nie w każdej epoce z taką samą intensywnością.

Właśnie Jan Paweł II, mówiąc językiem Lavelle’a, rozpoczął intensywne wznoszenie się po stopniach wartości ku biegunowi prawdy. Stało się to dużo wcześniej, zanim światowe media wywołały temat pedofilii w Kościele – jako to ujmuje H. Suchocka – dzięki szczególnemu przywiązaniu uwagi Ojca Świętego do osoby dziecka i trosce o zagwarantowanie jego praw. „Wynikało to z osadzenia jego myślenia na personalistycznej koncepcji praw człowieka ze szczególnym akcentowaniem godności człowieka, w tym także godności dziecka jako źródła tych praw”²⁵. Po promul-

---

²² Por. Jan Dochnalik, „Prawo kanoniczne wobec nadużyć seksualnych duchownych względem dzieci i młodzieży,” *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka* 14, nr 1 (2015): 51–52.

²³ Por. *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1918), kan. 2359 § 2.

²⁴ Por. KPK/83, kan. 1395 § 2. Z kolei w kan. 1389 stypizowano przestępstwo nadużycia władzy lub zadania (§ 1) albo bezprawnego podjęcia lub pominięcia, wskutek zawnionego zaniedbania, aktu władzy kościelnej, posługi albo zadania, jeśli obraca się to na czyjąś szkodę (§ 2). Oznaczało to odpowiedzialność karną hierarchy za zawnione niedbalstwo w pełnieniu urzędu lub zadania, także na szkodę osób małoletnich. Por. Piotr Majer, „Odpowiedzialność kanonicznoprawna biskupa w przypadku przestępstw seksualnych duchownych wobec małoletnich,” w *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*, red. Piotr Studnicki, Marta Dalgiewicz (Ząbki: Apostolicum, 2020), 143. Po znowelizowaniu Księgi VI KPK/83 przepis ten znajduje się w kan. 1378 § 1–2.

²⁵ Hanna Suchocka, „Działania papieży oraz Stolicy Apostolskiej na rzecz ochrony osób małoletnich,” w *Prawa dziecka: perspektywa Kościoła*, red. Piotr KroczeK (Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II. Wydawnictwo Naukowe, 2015), 175.

gacji KPK/83 problem ochrony małoletnich w porządku prawnokanonicznym²⁶ został podjęty w konstytucji apostolskiej *Pastor bonus*²⁷, ogłoszonej 28 czerwca 1988 r. Zgodnie z art. 52 PB poważne przestępstwa przeciwko obyczajom przekazane Kongregacji Nauki Wiary miały być rozpatrzone, a w razie potrzeby, należało określić lub nałożyć sankcje kanoniczne według norm prawa ogólnego lub własnego. W 2001 r. Jan Paweł II wydał list apostolski *motu proprio* SST i dołączył do niego odpowiednie normy, w których nadużycia duchownych wobec małoletnich do 18. roku życia umieszczono wśród najpoważniejszych przestępstw przeciwnych wierze i sakramentom jako *delicta graviora*. Każdą wiarygodną informację o popełnieniu takiego przestępstwa należało od tego momentu zgłosić do Kongregacji. W dniu 18 maja 2001 r. dykasteria wystosowała list *De delictis gravioribus*²⁸ skierowany do biskupów oraz innych ordynariuszy i hierarchów całego Kościoła katolickiego, w którym powiadamiała o nowych przestępstwach zarezerwowanych dla Kongregacji, jak również informowała o tym, jak należy procedować w przypadku przestępstw *contra sextum cum minoribus*.

4. PRAWDA SPOŁECZNA

Informacje na temat nadużyć, bez oszacowania ich globalnej skali, musiały docierać do Stolicy Apostolskiej niezależnie od doniesień medialnych, które przybrały na sile w latach 90. i później²⁹. Choćby po-

---

²⁶ Jan Paweł II podejmował zintensyfikowane i konkretne działania na rzecz ochrony małoletnich nie tylko na forum prawnokanonicznym, ale także na gruncie prawa międzynarodowego. Stolica Apostolska współtworzyła koncepcję praw człowieka na forum międzynarodowym, co skutkowało uchwaleniem szeregu konwencji międzynarodowych dotyczących praw i wolności człowieka. Temat ten stawał się wielokrotnie przedmiotem wystąpień papieża na forum różnych organizacji międzynarodowych. W kwietniu 1990 r. Stolica Apostolska przystąpiła do Konwencji o Prawach Dziecka z 20 listopada 1989 r., mimo iż nie jest ona formalnie pełnoprawnym członkiem ONZ. Por. Suchocka, *Działania papieża*, 175–176.

²⁷ Jan Paweł II, *Constitutio apostolica «Pastor bonus» de Romana Curia* (28.06.1988), AAS 80 (1988): 841–912.

²⁸ Kongregacja Nauki Wiary, *De delictis gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei seservatis* (5.11.2001), AAS 93 (2001): 785–788.

²⁹ Por. Karen Terry, „Child sexual abuse within the Catholic Church: a review of global perspectives,” *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice* 39, nr 2 (2015): 140, <https://doi.org/10.1080/01924036.2015.1012703>

stawienie takiej tezy jest trudne do uargumentowania ze względu na niedostępność źródeł, to jednak należy przyznać, że w Kościele istniały struktury gwarantujące z wysokim prawdopodobieństwem przepływ takich informacji z Kościoła partykularnego. Relacje legackie przesyłane do Stolicy Apostolskiej dotyczą wiadomości o warunkach, w jakich znajduje się Kościół partykularny i o tym wszystkim, co dotyczy samego życia danego Kościoła. Chodzi o relacje niezależne od tych, jakie każdy biskup diecezjalny jest zobowiązany składać Ojcu Świętemu co pięć lat w ramach wizyty *ad limina Apostolorum*³⁰. Trudno przypuszczać, aby w relacjach legackich nie znalazły się przybierające na sile informacje o nadużyciach wobec nieletnich, jednak nie można tego wykluczyć w poszczególnych przypadkach. Jest rzeczą oczywistą, że źródłem wiadomości przesyłanych przez legata do Stolicy Apostolskiej jest przede wszystkim własna, subiektywna obserwacja Kościoła partykularnego³¹. Nie sposób oszacować, w jaki sposób ówczesna mentalność i sposób postrzegania rzeczywistości wpływały na rzetelność i szczerść takich relacji. Papież Franciszek, z perspektywy wieloletniej walki ze zjawiskiem nadużyć seksualnych w Kościele, stwierdził:

Wiarygodność Kościoła została poważnie zakwestionowana i osłabiona przez te grzechy i przestępstwa, a zwłaszcza przez chęć ich przemilczania i ukrywania, co zrodziło większe poczucie niepewności, nieufności i braku ochrony u wiernych. Postawa ukrywania, jak wiemy, bynajmniej nie pomagała w zażegnaniu konfliktów, a umożliwiła ich trwanie i głębsze ranienie istoty relacji, które dziś mamy obowiązek leczyć i uporządkować³².

Papież Jan Paweł II podejmował decyzje o reformach prawnokanonicznych w takim zakresie, w jakim zdobywał prawdziwą wiedzę na temat

³⁰ Por. KPK/83, kan. 399.

³¹ Por. Marcelino Cabrerros de Anta, „Las relaciones de los legados pontificios con los obispos,” *Salmanticensis* 17, nr 2 (1970): 421.

³² Franciszek, *Lettera ai Vescovi statunitensi che partecipano agli esercizi spirituali presso il seminario di Mundelein a Chicago* (1.01.2019), *L'Osservatore Romano* (4.01.2019): 4; tekst polski: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/listy/bpi-usa_01012019.html (dostęp: 17.08.2021).

zjawiska wykorzystywania seksualnego dzieci³³. Jak stwierdził R. Sobański, prawo kanoniczne nie wyprzedza stanu rzeczy ani o krok³⁴. Ustawodawstwo chroniące małoletnich wyrastało z badanej i analizowanej rzeczywistości, i co ważniejsze, miało za zadanie ją kształtować i zmieniać. Prawda jako determinanta aksjologiczna pozwalała tworzyć racjonalne ustawy według zasady: *Lex sequitur vitam*. Normy prawa nieustannie ewoluują, ponieważ zmienia się życie adresatów, ich aspiracje, potrzeby oraz problemy. Ta zmieniająca się rzeczywistość musi podlegać regulacji, jednak z wyłączeniem reform, które mogłyby dotyczyć prawa Bożego w obu formach jego istnienia: prawa Bożego naturalnego i prawa Bożego pozytywnego. Prawu Bożemu tradycja kanoniczna przypisuje cechę niezmienności³⁵.

Zanim Jan Paweł II stworzył ustawę jako odpowiedź na problem społeczny, stan rzeczy w różnych Kościołach partykularnych był mu dany w akcie poznawczym, kształtując ostatecznie myśl ustawodawcy (*mens legislatoris*). Normy zawarte z PB oraz SST były konsekwencją analizowania danych przekazywanych do Stolicy Apostolskiej różnymi kanałami, m.in. dyplomatycznymi i medialnymi. Pierwsze opracowanie naukowe skali nadużyć w Kościele, w tym przypadku w USA, ukazało się w końcowym okresie pontyfikatu Jana Pawła II. W 2004 r. nowojorska uczelnia John Jay College of Criminal Justice opublikowała raport dotyczący charakteru i zakresu wykorzystywania seksualnego małoletnich przez księży i diakonów katolickich w Stanach Zjednoczonych w latach 1950–2002³⁶. Badania te zostały zlecone i sfinansowane przez Konferencję Episkopatu USA, a źródłem danych były dobrowolne ankiety wypełnione przez amerykańskie diecezje.

---

³³ Por. Suchocka, *Działania papieży*, 180.

³⁴ Por. Remigiusz Sobański, „Eklezjologia nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego,” *Prawo Kanoniczne: Kwartalnik Prawno-Historyczny* 28, nr 1–2 (1985): 30.

³⁵ Por. Piotr Kroczek, „*Ius sequitur vitam*, czyli o niektórych czynnikach zmian w prawie,” *Studia Socialia Cracoviensia* 6, nr 2 (2014): 167, <http://dx.doi.org/10.15633/ssc.782>.

³⁶ John Jay College of Criminal Justice, *The nature and scope of sexual abuse of minors by Catholic priests and deacons in the United States, 1950–2002: a research study conducted by the John Jay College of Criminal Justice, the City University of New York: for the United States Conference of Catholic Bishops* (Washington, D.C.: United States Conference of Catholic Bishops, 2004).

PODSUMOWANIE

W reformach prawnokanonicznych przeprowadzonych przez Jana Pawła II prawda stała się najważniejszą determinantą aksjologiczną, do której dążył *mens legislatoris* najwyższego ustawodawcy. Wcześniej K. Wojtyła uznał prawdę za wartość poznawczo-etyczną, która kierowała zarówno jego życiowym systemem wartości, jak i refleksją intelektualną oraz aktywnością naukowo-badawczą.

Jana Paweł II wydawał ustawy chroniące małoletnich zgodnie z zasadą: *Lex sequitur vitam*. Poddawał gruntownej analizie rzeczywistość stworzoną przez prawdy cząstkowe, dzięki czemu reagował właściwie, na podstawie ówczesnego stopnia poznania stanu rzeczy. Jego reformy należy uznać za odważne, przełomowe, mające na celu ukaranie sprawców, dobro skrzywdzonych oraz ochronę małoletnich. Były one zgodne ze stanem wiedzy papieża na temat nadużyć, a w ich ocenie nie można popełniać błędu prezentyzmu. Oczywiście nie zmienia to faktu, że prawdziwość zdań semantycznych, które kształtują *mens legislatoris* lub je deformują, uznajemy za cechę obiektywną i niezależną od tego, czy sam ustawodawca uznaje zdanie za prawdziwe czy fałszywe. W analizie prawd cząstkowych dokonanej przez papieża nie ma zdań obiektywnie fałszywych, aczkolwiek odkrywanie pełnej prawdy na temat nadużyć wymaga czasu i z pewnością potrwa jeszcze bardzo długo. Podobnie jak kolejni papieże strzegą ciągłości nauczania, stając się tym samym strażnikami doktryny, tak również następcy Jana Pawła II przyjęli aksjologiczny fundament dla tworzenia prawa chroniącego małoletnich, dążąc do tej samej prawdy jako wartości poznawczo-etycznej.

BIBLIOGRAFIA

- Barth, Grzegorz. „Zbawienie – uwolnienie – uzdrowienie.” *Studia Teologii Dogmatycznej*, nr 3 (2017): 9–31. <http://dx.doi.org/10.15290/std.2017.03.02>.
- Benedykt XVI. *Światłość świata. Papież, Kościół i znaki czasu. W rozmowie z Peterem Seewaldem*. Kraków: Znak, 2011.
- Cabreros de Anta, Marcelino. „Las relaciones de los legados pontificios con los obispos.” *Salmanticensis* 17, nr 2 (1970): 417–423.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), *Acta Apostolicae Sedis* 75 (1983), pars II, s. 1–317.

- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1918.
- Czapnik, Sławomir. „Pieńko to inni. Kościół rzymskokatolicki w Polsce wobec duchownych molestujących seksualnie dzieci.” W *Religie i Kościoły w polskiej przestrzeni publicznej*, red. Aleksandra Kusztal, Sławomir Czapnik, 167–198. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2015.
- Dochnalik, Jan. „Prawo kanoniczne wobec nadużyć seksualnych duchownych względem dzieci i młodzieży.” *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka* 14, nr 1 (2015): 50–66.
- Franciszek, *Lettera ai Vescovi statunitensi che partecipano agli esercizi spirituali presso il seminario di Mundelein a Chicago* (1.01.2019), *L'Osservatore Romano* (4.01.2019): 4.
- Frossard, Andre. *Nie lękajcie się! Rozmowy z Janem Pawłem II*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1982.
- Jan Paweł II, *Encyklika «Veritatis splendor»*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1993.
- Jan Paweł II, *Litterae Apostolicae motu proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur, Sacramentorum sanctitatis tutela* (30.04.2001), *Acta Apostolicae Sedis* 93 (2001), 737–739.
- Jan Paweł II. „Logika konsekracji w celibacie kapłańskim (Katecheza z 17.07.1993).” *L'Osservatore Romano* wyd. pol. 14, nr 11 (1993): 39–40.
- Jan Paweł II. *Adhortacja apostołska «Pastores dabo vobis»* (25.03.1992). Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1992.
- Jan Paweł II. *Constitutio apostolica «Pastor bonus» de Romana Curia* (28.06.1988). *Acta Apostolicae Sedis* 80 (1988): 841–912.
- Jan Paweł II. *Encyklika «Redemptor hominis»*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1979.
- John Jay College of Criminal Justice. *The nature and scope of sexual abuse of minors by Catholic priests and deacons in the United States, 1950–2002: a research study conducted by the John Jay College of Criminal Justice, the City University of New York: for the United States Conference of Catholic Bishops*. Washington, D.C.: United States Conference of Catholic Bishops, 2004.
- Katechizm Kościoła Katolickiego* (Poznań: Pallottinum, 2002), nr 2395.
- Kongregacja Nauki Wiary. *De delictis gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis* (5.11.2001). *Acta Apostolicae Sedis* 93 (2001): 785–788.
- Kroczek, Piotr. „*Ius sequitur vitam*, czyli o niektórych czynnikach zmian w prawie.” *Studia Socialia Cracoviensia* 6, nr 2 (2014): 163–176. <http://dx.doi.org/10.15633/ssc.782>.
- Lavelle, Louis. *Traité des valeurs*. vol. I: *Théorie générale de la valeur*. Paris: Les Presses universitaires de France, 1991.
- Majer, Piotr. „Odpowiedzialność kanonicznoprawna biskupa w przypadku przestępstw seksualnych duchownych wobec małoletnich.” W *Odpowiedź Kościoła na dramata wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*, red. Piotr Studnicki, Marta Dalgiewicz, 140–148. Ząbki: Apostolicum, 2020.
- Michiels, Gommarus. *Normae generales iuris canonici*. t. I. Parisiis–Tornaci–Romae, 1949.

- Papieska Komisja Biblijna, *Ispirazione e verità della Sacra Scrittura. La parola che viene da Dio e parla di Dio per salvare il mondo* (22.02.2014). Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2014.
- Robleda, Olis. „Fin del derecho de la Iglesia.” *Revista Española de Derecho Canónico* 2, nr 6 (1947): 283–293.
- Sobański, Remigiusz. „Eklezjologia nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego.” *Prawo Kanoniczne: Kwartalnik Prawno-Historyczny* 28, nr 1–2 (1985): 3–30.
- Suchocka, Hanna. „Działania papieży oraz Stolicy Apostolskiej na rzecz ochrony osób małoletnich.” W *Prawa dziecka: perspektywa Kościoła*, red. Piotr Kroczyk, 175–197. Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II. Wydawnictwo Naukowe, 2015.
- Terry, Karen. „Child sexual abuse within the Catholic Church: a review of global perspectives.” *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice* 39, nr 2 (2015): 139–154. <https://doi.org/10.1080/01924036.2015.1012703>.
- Thomae Aquinatis. *Opera omnia iussu impensaue Leonis XIII P. M. edita*, t. 6–7: *Prima secundae Summae theologiae. Ex Typographia Polyglotta S. C. de Propaganda Fide*. Romae, 1891–1892.
- Wojtyła, Karol. *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2019.
- Wybraniec-Skardowska, Urszula. „O prawdzie, edukacji i kulturze logicznej.” *Kultura i Edukacja* 67, nr 3 (2008): 7–24.